

Narodil se 14. prosince 1879 v Táboře, kde zemřel 27. května 1958. Jeho otec měl v Táboře zastupitelství pojišťovací banky Slavie. Po absolvování tábořského gymnasia a právnické fakulty v Praze a koncipientických letech v Mladé Boleslavi a Velvarech se Chalupný usadil jako advokát ve svém rodišti, kde zůstal až do smrti, a to i v době, kdy přednášel sociologii na universitě v Brně a na technice a Svobodné škole politických nauk v Praze.

V sociologii začal Chalupný pracovat jako nekatedrový myslitel. Už jako universitní student se intenzívně účastnil veřejného života, nezůstává jen při věcech studentského hnutí. Naopak: ve všech svých pracích k „studentské otázce“ usiluje o frontální vyrovnávání s celkovou problematikou života české společnosti počátku našeho století. A nejen to: ve všech těchto pracích — např. *České studentstvo v posledním čtvrtstoletí* z r. 1902 — proniká úsilí docházet jak v polemice s danými poměry, tak v jejich analýze k obecným teoretickým závěrům.

V počátečních povšechných úvahách ve svém *Úvodu do sociologie* z r. 1905 charakterizuje pětadvacetiletý Chalupný pracovní metodu, ke které došel, slovy: „Ne pouhé studium literatury, nýbrž empirie v nejvládnějším slova smyslu“.

Empirií sociologie je mu společenská praxe (*Úvod do sociologie*, str. 10). Výsledkem této praxe je mu sociologická teorie. Obojí se navzájem podmiňuje a upadá i hyne, když se od sebe odtrhne. Jeho úsilí prakticko-teoretické našlo svůj výraz v knížce *Poměry dělnictva tábořského*, vydané r. 1903 Dělnickým spolkem v Táboře. Tato práce, rostoucí souběžně s pracemi na *Úvodu*, je u nás prvním záměrným vědeckým pokusem o sociologický průzkum a je charakteristická i pro životní a politický postoj Chalupného už svým tématem.

* Poznámka redakce: Tato studie je jednou z posledních prací Jaroslava Kabeše (1896–1964), významného marxistického filosofa, dlouholetého přítele Emanuela Chalupného a znalce jeho díla.

V Chalupného raných pracích k studentské i dělnické „otázce“ proniká všude úsilí o záběr sociálního života v celé jeho mnohotvárné šíři a právě složitost vztahů mezi elementy tvořícími život společnosti se mu jevila jako předmět sociologie jakožto teoretické vědy. V souvislosti s tím vyvstala před ním otázka po principu, který by vnesl světlo do této „nekonečně rozmanité spleti“ vztahů, stanovil vzájemný poměr společenských elementů a odstínil je (*Úvod*, str. 21). Přestože byl nadán nevídanou pamětí, bylo Chalupnému jasno, že mu na tuto otázku nemůže odpovědět pouhé studium už tenkrát vysoce rozvinutých společenských věd, nýbrž jen „bezprostřední pohled na život a život sám“ (*Úvod*, str. 33). „Nelze-li obsáhnout odborně všechny věci, je možno plně společensky žít“ (*Úvod*, str. 33).

Plný společenský život byl Chalupnému nejen principem sociologické metody, ale i odpovědí na tenkrát živou filosofickou otázku po smyslu života, která vyvolala i otázku po smyslu a cíli naší národní existence a úkolu českého národa.

Chalupný byl žák Masarykův. Šel však svou cestou, proto se s ním brzy rozcházel a nakonec prudce rozešel. V základní otázce tehdejšího českého politického života, v poměru k dělnickému hnutí a k učení Marxovu a Engelsovu, však zůstal pod vlivem Masarykovým natrvalo. Masarykova kritika marxismu, Chalupného „středostavovská“ třídní determinace a nakonec i jeho filosofie „plného společenského života“ odvedly i takový intelekt, jako byl Chalupného, nejen od plného pochopení kořenů marxismu, ale i od jejich hledání. Proto ulpěl na náplni pojmu pokrok tak, jak to o něm napsal jeden z jeho přátel: „Být pokrokovým mu znamenalo být protiklerikální, lidový, sociální a osvětový“

Je určena pro přistavovaný II. díl *Antologie české filosofie*. Otiskujeme zde pouze její první část a vypouštíme část druhou, obsahující komentář k ukázkám z Chalupného prací.

(Sborník 60 let Emanuela Chalupného, Praha 1939, str. 39).

Problémy plynoucí z otázky po smyslu národní existence a po úkolu národním i jejich řešení formuloval Chalupný první r. 1910 v knížce *Úkol českého národa*. Tyto práce logicky vyvolávaly otázku po českém národním charakteru. Na ni Chalupný odpovídá roku 1907 prací *Národní povaha česká*, rozšířenou r. 1935 v objemnou *Národní filosofii československou* s doplňkem z r. 1938 *Náš národní úkol*. V rámci této linie Chalupného zájmu rostou jeho práce o Karlu Havlíčkovi, Josefu Jungmannovi, Miroslavu Tyršovi, o filosofu Oldřichu Kramářovi, o Josefu Holečkovi, Žižkově, Sládkovi, Březinovi, Bílkovi a Klímovi, v nichž se polemicky vyrovnává jak s Masarykem, tak s Josefem Pekařem a jinými.

Národní boj Čechů za Rakouska a české vlastenectví určily spolu s Chalupného filosofií plného společenského života jeho zájem o sokolstvo, a to nejen jako plod i nástroj českého nacionalismu, ale i jako hnutí tělovýchovné. Tomu věnoval Chalupný mnoho práce i času jako cvičenec, sociolog, historik i redaktor. S tím souvisela i jeho účast ve skautu a jeho turistika a vodní sporty, počínaje jízdami na vorech a později na kajaku, a konče cestami doma i v cizině. Kromě jiného jsou plodem této činnosti Chalupného knihy *Vltava* z r. 1914 a *Vody* z r. 1935.

Životním dílem Chalupného je jeho *Sociologie*, práce polyhistorických znalostí, jejíž první díl, *Základy*, vyšel r. 1916, poslední, pořadím jedenáctý, *Vývoj sociologie v 19. století*, r. 1948. Toto velké dílo, rozpočtené celkem na patnáct dílů (pět dílů Sociologie všeobecné, deset dílů Sociologie speciální), je doprovázeno množstvím dalších dílčích prací z oboru sociologie všeobecné, historie, práva, politiky, tělesné

výchovy a literatury. Ve všech těchto pracích proniká Chalupného filosofie plného společenského života a pohled comtovského, pozitivistického sociologa.

Chalupný byl od počátku do konce masarykovsko-comtovským pozitivistou, přes všechny spory a rozpory s Masarykem a jeho stoupenci. Velkou část jeho práce zabírají polemické boje o témata, jež považoval pro český život i pro svou práci za základní, boje, které ho nakonec i osamocovaly — v neposlední řadě i pro formu, jíž byly vedeny.

V úvodu ke II. vydání *Našeho národního úkolu* píše Chalupný o sobě jako o volajícím na poušti „bez vlivu politického a vůbec hmotného“. Tak tomu vskutku bylo. V letech nejvypjatějšího zápasu dvou rozhodujících společenských tříd o celou koncepci příštího vývoje národa a světa a její uskutečnění stál tento filosof plného společenského života, vždy plný pozitivního zájmu i o život dělnické třídy, ve své vědecké objektivitě a teoretické obecnosti v podstatě stranou jejího základního boje, boje o moc, což bylo to hlavní, co konkrétně naplňovalo tehdejší pojem pokroku. V tom zůstal pod vlivem Masarykovým. Nešel za „problémem nejpálčivějším“ a „otázkou dne“, jako šel např. jiný Masarykův žák a pokrokař, Zdeněk Nejedlý, který nebyl a nezůstal jen a především sociologem.

Vzbuzuje pocit tragiky, že se muž, naplněný vždy živou účastí na všem, co hýbalo životem národa a tvořilo jeho osudy, nakonec právě vlivem své vědy, která ho k tomu měla přivést, izoloval od toho hlavního, co tato doba v sobě nesla — i když se nikdy proti tomu nepostavil: od revolučního hnutí proletariátu.

A tak se neodbytně vtírá i další otázka, a to po obsahu, poslání a smyslu sociologie samé, k jejímž vedoucím reprezentantům Chalupný nesporně patřil.